

مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر (ISIB)

استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی

گزارش‌های هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)

تطبیق یافته با فقه امامیه

جلد اول

ترجمه و تدوین:

شورای علمی - فقهی مؤسسه زیر نظر:

سید حمید پورمحمدی

عنوان و نام پدیدآور : استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی: گزارش‌های هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) تطبیق‌یافته با فقه امامیه/ مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر (ISIB)؛ ترجمه و تدوین شورای علمی- فقهی مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر؛ زیر نظر سیدحمید پورمحمدی.

مشخصات نشر : تهران: جهاد دانشگاهی، واحد صنعتی امیرکبیر، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری : ۱۸، ۱۷۴ ص.

شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۰-۱۵۸-۰

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : بانک و بانکداری (فقه)

موضوع : بانک و بانکداری (اسلام)

موضوع : بانک و بانکداری - - قوانین و مقررات - - کشورهای اسلامی

شناسه افزوده : پورمحمدی، حمید، ۱۳۴۶-، ویراستار

شناسه افزوده : مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر

شناسه افزوده : مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر. شورای علمی فقهی

شناسه افزوده : جهاد دانشگاهی. واحد صنعتی امیرکبیر

رده بندی کنگره : BP۱۹۸ /۷/۵۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۷۱۱۹

انتشارات جهاد دانشگاهی

واحد صنعتی امیرکبیر

- نام کتاب : استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی گزارش‌های هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) تطبیق‌یافته با فقه امامیه (جلد اول)
- ترجمه و تدوین : مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر (ISIB)، زیر نظر سیدحمید پورمحمدی
- طراح جلد : سهیل جلالی
- نوبت چاپ : اول
- سال چاپ : ۱۳۹۲
- شمارگان : ۱۵۰۰ نسخه
- قیمت : ۱۳۰۰۰۰ ریال
- چاپخانه : اصیل
- شابک : ISBN 978-964-210-158-0 ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۰-۱۵۸-۰

• نشانی پستی: تهران، خیابان شهید باهنر (نیاوران)، فرسیده به میدان باهنر، شماره ۳۱

نشانی وب‌گاه: www.isibanking.com

استفاده از مطالب کتاب با ذکر نام منبع بلامانع است

نمودار محتوای کتاب

استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی/گزارش‌های
هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)/تطبیق یافته با فقه امامیه

فصل اول:

گزارش شماره ۱: اصول راهنمای مدیریت ریسک برای مؤسسات ارائه‌دهنده
خدمات مالی اسلامی (غیر از مؤسسات بیمه)

فصل دوم:

گزارش شماره ۳: اصول راهنمای حاکمیت شرکتی برای مؤسسات
ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی (غیر از مؤسسات بیمه اسلامی-تکافل- و
صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری)

فصل سوم:

گزارش شماره ۶: اصول راهنمای حاکمیت برای طرح‌های سرمایه‌گذاری
جمعی

فصل چهارم:

گزارش شماره ۹: اصول راهنمای راهبری کسب و کار برای مؤسسات
ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی

مقدمه:

تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا در سال ۱۳۶۱ موجب شد که ایران اولین کشوری در دنیا باشد که عملیات بانکداری اسلامی را بر تمامی بانک‌های خود تعمیم داده است. همچنین ایران اولین کشوری بود که اقدام به انتشار اوراق مالی اسلامی نمود و اوراق مشارکت منتشره از سوی بانک‌های ایران الگویی برای توسعه ابزارهای نوین مالی اسلامی در سطح دنیا شد. گسترش کمی فعالیت‌های بانکداری اسلامی در ایران که کم‌کم با رخوت همراه شد، نتوانست به سرعت به رشد خود ادامه دهد و حتی عمق کافی بیابد. در این راستا جمهوری اسلامی ایران از یک طرف نتوانست اقدام‌های بانکداری اسلامی خود را به جهان معرفی نماید و از طرف دیگر نتوانست از تحولات بانکداری اسلامی در جهان استفاده لازم را بنماید. این در حالی بود که حاکمیت مبتنی بر فقه در ایران و گنجینه پر بهای استدلال‌های متنوع فقه امامیه (فقه شیعه) در حوزه معاملات می‌توانست پشتوانه و موتور محرکه نوآوری‌های مالی در نظام بانکداری اسلامی در ایران باشد. به موازات ایران سایر کشورهای اسلامی و بعدها نیز دایمان بانکداری اسلامی بانک‌های بزرگ متعارف دیگر کشورها به نوآوری‌های خود ادامه دادند و ایران از این کاروان اندکی عقب ماند. در داخل کشور نیز بعضاً بر صحت عملیات بانکی از بعد شرعی تشکیک شد. بر این اساس لازم بود دغدغه مردم و منتسبین، از حیث انطباق عملیات بانکی با شرع رفع شود.

در دنیای امروزی استاندارد کردن امور، بسیاری از اشکونه مشکلات و نگرانی‌ها را مرتفع می‌نماید. در جهانی که مردم با زبان‌ها و فرهنگ‌های متنوع، با یکدیگر همکاری اقتصادی دارند باید زبان مشترک تخصصی نیز داشته باشند تا اختلافات احتمالی به حداقل ممکن برسد. فعالان اقتصادی به تجربه دریافتند که مهم‌ترین اقدام برای پیشگیری از اختلافات احتمالی در معاملات خود، تدوین استانداردهاست. بطوری که فارغ از زبان، ملیت، دین و مذهب، همه فهم و برداشت مشترک از موضوع مورد نظر داشته باشند. در عین حال تدوین استانداردها باعث دقیق و کمی شدن اقدام‌ها می‌شود و اگر عملیاتی کمی شد این عملیات، نظارت‌پذیر و محاسبه‌پذیر می‌شود و اگر این گونه شد اختلافات و سوءظن‌ها به حداقل خواهد رسید.

بر پایه همین استدلال بود که اتاق‌های بازرگانی دنیا در قالب مقررات اینکوترمز استانداردهای اعتبارات استادی را در سطح بین‌المللی تدوین نمودند و حسابداران نیز استانداردهای حسابداری را تدوین کردند. بانک‌داران دنیا نیز مدت‌های مدیدی است که با تشکیل کمیته‌های تخصصی مانند کمیته بال عملیات بانکی را استاندارد کرده‌اند و همه ساله این استانداردها را دقیق‌تر می‌نمایند. هم‌راستا با این تلاش‌ها تعدادی از بانک‌های مرکزی کشورهای اسلامی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با تشکیل سازمانی به نام هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) در کشور مالزی اقدام به تدوین استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی نمودند.

نگارنده مدتی به عنوان نماینده بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در جلسات هیئت خدمات مالی اسلامی شرکت می‌نمود. با اغتنام از فرصت برای جبران بخشی از عقب‌افتادگی از قافله پیشرفت در مسیر بانکداری اسلامی، استانداردهای

تدوین شده توسط هیئت مورد اشاره را به کشور آورده و با همت مؤسسه بین‌المللی تحقیقات و مطالعات بانکداری اسلامی صدر و به ویژه با اهتمام مدیریت ارجمند جناب آقای دکتر غلامرضا تاجگردون و با تشکیل شورای علمی- فقهی در مؤسسه، ابتدا اقدام به ترجمه این استانداردها شد. سپس شورای علمی- فقهی اقدام به انطباق مفاد استانداردها با فقه امامیه کرد. بخش‌هایی از توضیحات شورای علمی- فقهی که لازم بود خوانندگان محترم توجه بیشتری به آن مبذول نمایند با خط‌کشی مشخص شده است.

امید است که با بهره‌مندی از مفاد این گزارش‌ها، عملیات بانکداری اسلامی یکسان و استاندارد شده، نگرانی‌ها به حداقل رسیده و امکان نظارت بر عملیات بانکی بر مبنای شرع فراهم تر شود و با همت متولیان امر بویژه مسئولان محترم بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران زمینه تدوین سایر استانداردها نیز مهیا شود.

در پایان لازم می‌دانم از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر سید عباس موسویان رئیس شورای علمی- فقهی مؤسسه که در انطباق مفاد استانداردها با فقه امامیه در قالب زیرنویس، همت فراوان نمودند و همچنین از جناب آقای ارجمندنژاد رییس کارگروه ترجمه که ترجمه دقیق متن به تلاش و مدیریت ایشان میسر شد تشکر نمایم. از افراد ذیل که در ترجمه و ویرایش گزارش‌ها مشارکت داشتند تشکر می‌شود: آقای مهدی کاظمیان ترجمه استانداردهای ۱، ۳ و ۹، آقای سپهری استاندارد ۶، آقای دکتر بمانپور استاندارد ۱، آقای امیر ملک‌نژاد استاندارد ۳ و آقای ملک‌استانداردهای ۶ و ۹. در انتها از جناب آقای سعید جلالی که انتشار این کتاب به جهد ایشان شکل گرفت و آقای خسرو نورمحمدی معاون پژوهشی مؤسسه که پیگیری‌های مستمر ایشان به امور نظم بخشید، صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

سید حمید پورمحمدی

فهرست تفصیلی

استانداردهای شرعی بانکداری اسلامی/گزارش‌های

هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)/تطبیق یافته با فقه امامیه

جلد اول

فصل اول: گزارشی شماره ۱: اصول راهنمای مدیریت ریسک برای مؤسسات

ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی (غیر از مؤسسات بیمه)

۱

۳..... خلاصه اجرایی

۴..... ۱- الزام کلی

۴..... ۲- ریسک اعتباری

۴..... ۳- ریسک سرمایه‌گذاری سهامی

۵..... ۴- ریسک بازار

۵..... ۵- ریسک نقدینگی

۵..... ۶- ریسک نرخ بازده

۶..... ۷- ریسک عملیاتی

اصول راهنمای مدیریت ریسک برای مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی

۶..... (غیر از مؤسسات بیمه) تطبیق یافته با فقه امامیه

۶..... ۱- مقدمه

۸..... ۱-۱- الزام کلی

۱۱..... ۲- ریسک اعتباری

۱۱..... ۱-۲- پیشینه موضوع

۱۲..... ۲-۲- تعریف و مشخصات ریسک اعتباری

۱۳..... ۲-۳- ملاحظات عملیاتی

۳۰..... ۳- ریسک سرمایه‌گذاری سهامی

۲۰..... ۱-۳- پیشینه موضوع

۲۱..... ۲-۳- تعریف و مشخصات ریسک سرمایه‌گذاری سهامی

۲۲..... ۳-۳- ملاحظات عملیاتی

۲۵	۴- ریسک بازار
۲۵	۴-۱- پیشینه موضوع
۲۵	۴-۲- تعریف و مشخصات ریسک بازار
۲۶	۴-۳- ملاحظات عملیاتی
۲۸	۵- ریسک نقدینگی
۲۸	۵-۱- پیشینه موضوع
۲۹	۵-۲- تعریف و مشخصات ریسک نقدینگی
۳۰	۵-۳- ملاحظات عملیاتی
۳۴	۶- ریسک نرخ بازده
۳۵	۶-۱- پیشینه موضوع
۳۵	۶-۲- تعریف و مشخصات ریسک نرخ بازده
۳۶	۶-۳- ملاحظات عملیاتی
۳۸	۷- ریسک عملیاتی
۳۹	۷-۱- پیشینه موضوع
۳۹	۷-۲- تعریف و مشخصات ریسک عملیاتی
۴۰	۷-۳- ملاحظات عملیاتی
۴۳	نقش مقام نظارتی
۴۳	الزامات کلی
۴۳	ریسک اعتباری
۴۴	ریسک سرمایه‌گذاری سهامی
۴۴	ریسک بازار
۴۵	ریسک نقدینگی
۴۵	ریسک نرخ بازده
۴۶	ریسک عملیاتی

فصل دوم: گزارش شماره ۳: اصول راهنمای حاکمیت شرکتی برای مؤسسات
ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی (غیر از مؤسسات بیمه اسلامی - تکافل - و
صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری)

۴۷

۴۹	دیباجه
۵۲	اصول راهنما

بخش اول: رویکرد کلی حاکمیت مؤسسات خدمات مالی اسلامی.....	۵۲
بخش دوم: حقوق صاحبان حساب سپرده سرمایه‌گذاری.....	۵۷
بخش سوم: التزام به اصول و احکام شریعت.....	۶۵
بخش چهارم: شفافیت گزارش‌گری مالی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری.....	۶۸
مبانی و اهداف اصول راهنما.....	۷۱
مقدمه.....	۷۱
بخش اول: رویکرد کلی حاکمیت مؤسسات خدمات مالی اسلامی.....	۷۲
بخش دوم: حقوق صاحبان حساب سرمایه‌گذاری.....	۷۸
بخش سوم: التزام به احکام و اصول شریعت.....	۸۲
بخش چهارم: شفافیت گزارش‌گری مالی در ارتباط با حساب‌های سرمایه‌گذاری.....	۸۷

فصل سوم: گزارش شماره ۶: اصول راهنمای حاکمیت برای طرح‌های

سرمایه‌گذاری جمعی	۸۹
مقدمه.....	۹۱
تعریف ICIS.....	۹۲
قلمرو حاکمیت ICIS.....	۹۶
چگونگی استفاده از استاندارد.....	۹۸
اصول راهنما:	۱۰۰
قسمت ۱: روش حاکمیت عمومی (کلی): ICIS.....	۱۰۰
ساختار و فرایند.....	۱۰۰
بهترین تجربیات توصیه‌شده.....	۱۰۱
قسمت ۲- شفافیت در انتشار اطلاعات.....	۱۰۴
ساختار و فرایند.....	۱۰۴
بهترین تجربیات توصیه‌شده.....	۱۰۷
قسمت ۳- انطباق با قوانین و اصول شریعت.....	۱۱۰
ساختار و فرایند.....	۱۱۱
بهترین تجربیات توصیه‌شده.....	۱۱۲

۱۱۵	قسمت ۴- حراست بیشتر از سرمایه‌گذاران ICIS
۱۱۵	ساختار و فرایند
۱۱۷	بهترین تجربیات توصیه‌شده
۱۱۸	ساختار و فرایند
۱۲۰	بهترین تجربیات توصیه‌شده

فصل چهارم: گزارش شماره ۹: اصول راهنمای راهبری کسب‌وکار برای مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی

۱۲۹

۱۳۱	مقدمه
۱۳۱	قلمرو کاربردی
۱۳۳	فهم کاربرد اصول راهنما
۱۳۶	اصول راهنما
۱۳۶	اصل ۱: صداقت، امانت‌داری و انصاف
۱۳۹	اصل ۲: مراقبت دقیق و موشکافانه
۱۴۱	اصل ۳: قابلیت‌ها
۱۴۳	اصل ۴: اطلاعات درباره مشتریان
۱۴۵	اصل ۵: اطلاعات برای مشتریان
۱۴۸	اصل ۶: تعارضات منفعت و وظیفه
۱۵۰	اصل ۷: تطابق شرعی
۱۵۲	- ضمیمه‌ها
۱۵۲	ضمیمه ۱: آیاتی از قرآن کریم و احادیث شریف نبوی (ص) در بیان راهبری کسب‌وکار
۱۵۵	ضمیمه ۲: پیشنهادی برای مدل پرسش‌نامه خود ارزیابی
۱۶۱	ضمیمه ۳: رهنمودهایی برای IIFS به منظور ارتقای تعهدنامه مشتری

۱۶۷

پیوست‌ها

۱۶۷	پیوست اول: تعریف واژگان و اختصارات
۱۷۶	پیوست دوم: کلید واژگان